

74. Dunaszekcső, Gál-hegy**(KÖH 73261)****(Baranya megye) Ró**

A korábban feltételezett római örutorony meglétét a 2011-ben végzett feltárásunkkor a kutatóárokokkal hitelesíteni nem tudtuk. A meszes habarcs, a kövek, a tegulák, az omladékréteg és a vízelvezetőárkok egy római épületre utalnak, mely az előkerült pénzek alapján (Caracallától Valeria Galeriáig) a 3. században állt itt és a 4. század elején teljesen elplanirozták. A lelőhely datálását az előkerült tárgyi leletek (sigillata-utánzatok, házi kerámia, térdfibula, üvegek stb.) megerősítik. A vízelvezetőárkoknak csak a legalsó része maradt meg, a feltételezhető falalapokból pedig semmi, ill. a ház pusztulását jelző esetleges égésnyomok sem jelentkeztek. Mindez arra utal, hogy a Gál-hegy platója a római kori felszínnel együtt az évszázadok során nagymértékben erodálódott. Az omladékréteg az előkerült verem betöltésében is látszott, így a verem korábbi, mint az építmény lebontása, valószínűleg a római építménnyel egykorú.

GÁBOR OLIVÉR

75. Dunaszentgyörgy, Proletár-dűlő**(6-os út 119 kmsz)****(KÖH 57709)****(Tolna megye) U, R, B, V, LT, Ró**

A Paks–Fadd új gázvezeték létesítését megelőzően a főút Ny-i oldalán 2011. március 20. és május 15. között a Proletár-dűlőben a kijelölt nyomvonalszakaszon 2 m szélességben (a megfigyelt régészeti objektumoknál a szükséges mértékű rábontásokkal) összesen 114 objektumot (gödört, házat, sirt stb.) bontottunk ki. Közöttük az újkőkorból vonaldíszes telep gödrei és árkai, valamint lengyeli temető sírjai kerültek elő. A rézkorból egyetlen késő badeni sírt, míg a kora vaskorból egy településhez tartozó házak, gödrök sorát figyeltük meg. A kelta telepen szokatlan jelenség volt a házak hossz tengelyében elhelyezett oszlophelyek mellett a belső térben megfigyelt talpgerendák lenyomata. A korábban a 6-os sz. főút bővítésekor a 119. km-szelvényben megfigyelt 2–3. századi teleprészlet objektumai és a késő római örutoronyhoz tartozó árkok folytatása jó lehetőséget adott a régi és az újabb feltárt területek illesztésére is.

SZABÓ GÉZA

76. Dunaújváros, Szalki-sziget**(KÖH 24542)****(Fejér megye) Ró?, Kö?**

A Dunaújvárosi Ipari Búvárok vezetőjétől értesítés érkezett, hogy a Duna alacsony vízállása mellett romok látszanak a Szalki-sziget feletti zátony csúcsánál a Duna medrében, a part közelében.

A 2011. november 22-i szemle során a sziget felett kialakított párhuzammű É-i végénél egy kis öblöt találtunk. A sodor felőli oldalán az örvénylő vízből kő- és tégladarabok bukkantak felszínre. A területet hajóról szonárral, a sekély vízben pedig száraz búvárruhában gyalogolva felderítettük.

A szemle során megállapítottuk, hogy a víz alatti romterület

alapvetően 5 törmelék-kúpból áll. Az É-i (sodor felőli) oldalon 3 halom, D-ebbre 2 másik halom látható. A „halmok” kőből és téglatöredékekből állnak, térségükben további omladékok látszanak a víz alatt, különösen a K-i (tehát sodrás felőli) oldalon. A téglák között néhány egyértelműen római kori darabot azonosítottunk. A halmok mellett néhány sötét színű (tölgy)gerenda is hever. A törmelék-halmoktól Ny-ra két hosszúság, „szivar alakú” kiemelkedés található. A parthoz közelebbi kb. 7–7,5×28 m a romokhoz közelebbi ca. 8×32 m. Mindkettő kb. 0,5 m-rel emelkedik a mederfenék átlagos szintje fölé. Tetejük lapos, oldaluk meredeken lejt. A kiemelkedéseket részben sóder borítja, de anyagukban kövek, tégladarabok sötét faelemek is vannak. A téglanyagban sikerült római kori tegula-töredéket azonosítanunk. Mindkét kiemelkedésben találtunk a hossz tengelyre merőlegesen elhelyezkedő tölgyfagerendákat. A gerendák egyértelműen faragottak. Az egyik végében egy kb. 15 cm átmérőjű lyuk is látható. Több gerendának is egyenes vége van, felszínük egyenletesen eldolgozott. A parthoz közelebbi kiemelkedés K-i oldalán a gerendák végére merőlegesen egy deszka, avagy palló felső éle rajzolódik ki. A megfigyelések alapján a szivar alakú kiemelkedések eredetileg kő-fa szerkezetű építmények lehettek, kb. 7 m-es szélességgel, 30 m-es hosszúsággal. Keresztirányban gerendák merevítették, szélüket deszkák/pallók tartották. A szerkezetet kő és téglatörmelék töltötte ki. Megjelenésüket tekintve a két kiemelkedés pillérre, vagy rakpartra emlékeztet. Az omladékhalmokhoz való viszonyuk alapján valószínűsíthető, hogy a romterülethez kapcsolódtak. Feltételezhetően eredetileg is vízben álltak. Funkciójuk lehetett a bevezető híd tartása, az egykori épület kikötőjeként való funkcionálás.

Kerámiát, vagy más keltező értékű leletanyagot a szemlén nem találtunk. A területre lokalizálják a Szent Panteleron kolostort. A szigetre feltételezett római erődítés nincs egyértelmű bizonyítékokkal alátámasztva (a középkorban jól ismert a római építőanyag újra felhasználása). A két „pillérben” másodlagosan felhasznált római kori épületanyag arra utal, hogy a két kiemelkedés inkább a középkori kolostorhoz kapcsolódott.

Szemlénk bizonyította, hogy a 20. század eleji robbantás, majd a későbbi kotrások nagy pusztítást végeztek, mégis napjainkig megmaradt a lelőhely egy része, illetve ahhoz kapcsolódóan korábban nem dokumentált, jó állapotú részlete is (a „pillérek”). A lelőhelyet a víz és a zajló jég veszélyezteti.

TÓTH JÁNOS ATTILA

77. Dusnok, Borsóhát, volt TSz major**(KÖH 50435)****(Bács-Kiskun megye) U, R, B, V, Sza, A, Á**

Dusnok településtől D-re, a Borsóhát nevű határrészen öntözőrendszer építésének munkálatait terveztek, amely több mint 400 m hosszan az ismert lelőhely területén húzódott. A 2011. április 21-én megkezdett megfigyelés során régészeti jelenségek kerültek elő az 1 m széles nyomvonalon, így a munkálatokat leállítottuk.

Maga e lelőhely igen nagy kiterjedésű, a felszínen intenzív nyomokkal jelentkezett, ami a korábban markánsan kiemelkedő dombhát folyamatos pusztulására utal.

A megelőző régészeti feltárást 2011. május 2–6. között végeztük el. A 411 m²-nyi felületen 102 objektum került elő a keskeny nyomvonalban, közülük 7 sír, a többi különböző korú településobjektum.

A munkálatokat a nyomvonal É-i felétől kezdtük el szisztematikusan D-i irányba haladva. A teljes felületen szórta bizonytalan kiterjedésű neolitikus jelenségek kerültek elő, kerámiákat, kőeszközöket tartalmazva. Mellettük pár rézkori gödör látott napvilágot. A terület É-i felén a bronzkori halomsíros kultúra településének objektumai húzódtak, több esetben felülregevezve az idősebb neolitikus településnyomokat. Pár gödörben viszonylag nagyobb mennyiségű kerámiaanyag került elő, és az egyik árokban egy jellegzetes kis bronzkarika. A terület középső részén pár vaskori objektum is színesítette a korszakokat. A nyomvonal D-i részén egy Árpád-kori településrészletet találtunk, majd a végében egy avar település nyomai kerültek elő. Főként különféle gödörök és árkok estek a keskeny nyomvonalba, közepes mennyiségű leletanyagot tartalmazva. A felszínen a szelvény mentén egy III. Béla rézpénzt találtunk.

A terület É-i részén egy zsugorított csontváz bolygatott maradványa került elő, egy alsó lábszár, mely valószínűleg az újkőkorra datálható. A terület középső részén egy K–Ny-i tájolású háton fekvő, nyújtott helyzetű női temetkezés volt, a jobb karján nyitott bronz karpereccel, ami a halomsíros kultúra jellegzetes lelete. A D-i részen egy szarmata temető 5 sírja került elő, melyek közül 4 erősen rablott volt, az ötödikben egy oldalára zsugorított férfi került elő, a mellkasán egyedi formájú bronzfibulával, lábánál kézzel formált fazékkal. Az erős bolygatás ellenére a többi sírből is kerültek elő leletanyagok, pár koporsókapocs, fibula, csat és gyöngy.

A korábbi építkezések a szarmata temető nagy részét megsemmisíthették, és jelentős károkat okoztak az avar és az Árpád-kori településen is.

A lelőhely környékén végzett felszíni bejárás alapján a területen nyilvántartott 3 lelőhely (KÖH 27613; 56847; 50435) teljesen egybeér, így összevonásuk indokolt. A területen végzett mezőgazdasági művelés erősen koptatja a korabeli dombhátat, valószínűleg pár évtizeden belül a lelőhelyek nagy részét meg is fogja semmisíteni.

A leletanyag a Viski Károly Múzeumba (Kalocsa) kerül.

Munkatárs: Sultis László ásatási technikus.

Sz. WILHELM GÁBOR

78. Ebergőc, Templom-domb, r. k. templom (KÖH 44922)

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Kö, Kú

2011. október 12-én régészeti felügyeletet láttunk el, amikor a templom körüli drénárkot 50 cm szélességben és 80 cm mélységben kiásták. Az alábbiakat figyeltük meg. A templom hajója, szentélye, és D-i sekrestyéje felmenő középkori falakkal rendelkezik. Ezek kutatása a templom külső helyreállítása során nem történt meg. A templom tornya, a hajófalak és a szentély melletti támpillérek és az É-i sekrestye később, de egy periódusban épült, feltehetőleg egy 18. századi barokk átépítés, bővítés során. Ennek a bővítésnek a habarcsanyaga sárgás, erősen elüt a középkori falak habarcsától. A szentély K-i oldalán

a drénárokban egy homokkőből faragott szárkő vagy párkány töredéke került elő. Ezt a Soproni Múzeum kőtárába szállítottuk. Az árok ásása során több helyütt is szórvány antropológiai anyag került elő, de sírfoltot nem találtunk. A hajó É-i fala mellett középtájon római és középkori szórvány kerámia került elő a fal alá benyúló sötétszürke beásásból, amely a templom építésével hozható kapcsolatba.

A templom körül középkori temető feltételezhető.

Munkatárs: Nemes András művészettörténész.

GABRIELI GABRIELLA

79. Edelény, Ürgés 1.

(KÖH 88269)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B

Az Edelény térségében tervezett záportározó megvalósításához kapcsolódóan 2011 márciusában végeztünk terepbejárást. Az országosan védett Ludmilla-dűlő szomszédságában, attól kb. 250 m-re, a közút DK-i oldalán, a patak felé lejtő dombháton neolitikus és bronzkori település nyomait azonosítottuk.

A terepbejárás Hajdú István és Hajdú Melinda vettek részt.

MISKOLCZI MELINDA

80. Eger, Széchenyi utca 3., érseki palota

(KÖH 44652)

(Heves megye) Á, Tő, Kú

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet, Dobó István Vármúzeuma és a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeuma 2011. június 24. és július 8. között beruházáshoz kapcsolódó megelőző feltárást és próbafeltárást végzett az érseki palota díszudvarán (hrs.: 4573).

A palota középső szárnyának homlokzata előtt a tervezett mélyfúrások által leginkább érintett területen részben gépi munkával 5 kutatóárkot húztunk.

A 2011/1 árkot az épületre merőlegesen 17,60 m hosszan, 1,40–2,10 m szélességben jelöltük ki. Az épülethez becsatlakozó végén alakítottunk ki szondát, amellyel a palota falalapozását és az alatta húzódó rétegeket vizsgáltuk meg. Az 1 m széles, 1,90 m mélyített szondában a beton járólappal közvetlenül megtaláltuk a palota homlokzati falszakaszának téglalapozási szintjét, alatta sötétbarna, kevert valamint sárga szemcsés kevert réteg volt; ebből a betöltésből nagyobb mennyiségű 18. századi kerámiatöredéket és állatsontot gyűjtöttünk. A szondában 1,5 m-től egységes, sötétbarna-feketés, leletmentes réteg volt.

A 2011/1 árok DNy-i harmadában 60–70 cm mélyen szabályos, kővekből kirakott járófelület bontakozott ki, felszínéről és a közvetlenül felette húzódó betöltésből 18–19. századi kerámiát, kevés állatsontot és vastárgyakat gyűjtöttünk be. Ugyanezt a járófelületet megtaláltuk a többi árokban is, hozzávetőlegesen ugyanebben a mélységben. A kőfelület jellege, ill. a közvetlenül ehhez a jelenséghez kapcsolható leletanyag alapján kijelenthető, hogy az biztosan 1690 utáni, valószínűleg a 18. század első felében–közepén keletkezett, és a kiépülő palota kerti térburkolata lehetett. K–Ny-i irányban átvágtuk